

BOGUMIŁ CIBORSKI

Uczelnia Techniczno-Handlowa im. H. Chodkowskiej

drbc@wp.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8087-2487>

ZADANIA I FUNKCJE BANKU POLSKIEGO S.A. W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

TASKS AND FUNCTIONS OF BANK POLSKI S.A. IN THE INTER-WAR TWENTY YEARS

Abstract. The article discusses the statutory regulations regarding the tasks and functions of Bank Polski S.A., especially in the context of the bank's independence. The text presents the historical and political situation due to its significant importance for the formation of Bank Polski S.A. and what position it was assigned in the system of the reborn Polish State and what organizational form was chosen for it. The article places particular emphasis on describing the appointment and functioning of bank authorities and their relations with the government. The last part refers to the events ending the interwar period and their impact on the functioning of the central bank of the Second Polish Republic. The author also tries to answer the question whether, given the political conditions at that time and the organizational form chosen for the central bank, it was independent as we understand it today.

Keywords: central bank; state treasury; public finances; monetary policy; independence of the central bank

UWAGI WSTĘPNE

Celem artykułu jest zaprezentowanie i omówienie regulacji prawnych dotyczących zadań i funkcji Banku Polskiego S.A. Szczególny nacisk położono na przedstawienie regulacji w ich pierwotnym brzmieniu, na początku działalności banku, niemniej artykuł obejmuje cały okres dwudziestolecia międzywojennego. W treści artykułu postarano się przybliżyć tło historyczne i okoliczności polityczne towarzyszące powołaniu banku, zakładając ich zasadniczą rolę oraz wpływ na pozycję ustrojową Banku Polskiego S.A., jak również na jego formę organizacyjno-prawną i funkcjonowanie banku w tej formie.

Ponadto w artykule zaprezentowano mechanizm powoływania i funkcjonowania władz banku oraz ich relacji z rządem, tak aby ostatecznie spróbować odpowiedzieć na pytanie, czy przy ówczesnych warunkach politycznych i wybranej formie organizacyjnej banku był on niezależny, zwłaszcza w dzisiejszym rozumieniu tego słowa.

1. TŁO HISTORYCZNE POWSTANIA BNKU POLSKIEGO S.A.

Koniec Wielkiej Wojny w 1918 roku nie oznaczał dla Europy okresu stabilizacji i wzrostu. Przeciwnie, oznaczał konieczność pokonania kolejnych przeciwności w postaci braku stabilizacji, niepokojów i gwałtownie narastającego problemu inflacji. Nie inaczej sytuacja przedstawiała się w odrodzonym po 123 latach państwie polskim, dodatkowo obciążonym (zwłaszcza w pierwszych latach po odrodzeniu) brakiem własnego zaplecza instytucjonalnego, służącego do rozwiązywania problemów w szeroko pojętym obszarze polityki monetarnej. Patrząc na problem z dzisiejszej perspektywy, oczywiste jest, że właściwe do tego organy i instrumenty posiada bank centralny, lecz w odrodzonej Polsce należało go dopiero powołać do życia, zorganizować i wyposażyć w funkcje oraz instrumenty polityki pieniężnej. Destabilizacja na rynku pieniężnym oraz niepokoje wewnętrzne w drugiej połowie 1923 roku wymusiły na władzach Rzeczypospolitej podjęcie reform w obszarze gospodarczym. Działania te w zbiorowej świadomości zapisały się jako reforma walutowa Władysława Grabskiego, mająca na celu przede wszystkim zdławienie hiperinflacji¹, a także deflacji, co samo w sobie wymagało działania na wielu obszarach odrodzonego państwa. Przeprowadzona niemalże następnego dnia po odzyskaniu niepodległości (Ustawa Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej z dnia 7 grudnia 1918)² swoista „polonizacja” Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, tak by mogła ona pełnić funkcję tymczasowej instytucji emisyjnej, nie likwidowała niespójnego systemu finansowego i pieniężnego na terenie stanowiącym przecież połączenie ziem trzech zaborów z pozostałościami ich systemów finansowych i pieniężnych, np. w postaci walut zaborczych³. W warunkach ogromnej destabilizacji politycznej udało się jednak doprowadzić do koniecznych dla dalszego trwania państwa zmian. Szeroko zakrojony program reform obejmował m.in. uporządkowanie gospodarki budżetowej, wprowadzenie na terytorium całego państwa jednej waluty narodowej – złotego (w miejsce

¹ Zob. E. TAYLOR, *Inflacja polska*, Poznań 1926, s. 109.

² Ustawa Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, Dz.U. 1918, nr 19, poz. 56.

³ Zob. M. WOŹNIAK, *Gospodarka Polski 1918–2018. W kierunku zintegrowanego rozwoju*, Warszawa 2019, s. 22.

marki polskiej), opartego na parytecie złota (wartość 1 złotego ustalono na 9/31 grama czystego złota, czyli ok. 0,29 g)⁴. W wymiarze instytucjonalnym niezwykle doniosłym wydarzeniem w ramach reformy było powołanie do życia banku emisyjnego i nadanie mu statutu⁵. U progu reformy sukcesem okazała się też interwencja giełdowa, stabilizująca kurs ówczesnej waluty, co pozwoliło na liberalizację prawa dewizowego⁶.

Reforma Grabskiego swój prawny wyraz znalazła w Ustawie o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej z dnia 11 stycznia 1924 roku⁷. W art. 1 ust. 11 pkt b tejsze ustawy *expressis verbis* postanowiono, że dla naprawy Skarbu Państwa i przeprowadzenia reformy walutowej powołuje się do życia bank emisyjny na mocy specjalnego statutu jako bank akcyjny z udziałem państwa, podlegający nadzorowi państwowemu, z mianowaniem prezesa banku i zatwierdzeniem kierowników. Ponadto udziela się bankowi uprawnienia do emisji biletów bankowych, będących prawnym środkiem płatniczym i pokrytych co najmniej w jednej czwartej do jednej trzeciej złotem lub zapasem dewiz, niepodlegających znacznieszym wahaniom kursowym. Statut Banku Polskiego S.A.⁸ został podpisany przez Prezydenta RP 20 stycznia 1924 roku, a pięć dni później ogłoszony w Dzienniku Ustaw. Współcześnie wręcz oczywiste jest, że do banku centralnego przypisana jest funkcja emisyjna, w jakimś sensie zasadnicza i stanowiąca element genezy bankowości centralnej *per se*. Wówczas, w warunkach ogromnego kryzysu polityczno-gospodarczego, postanowiono, że przywilej emisji zostanie ograniczony do 20 lat, tj. do 31 grudnia 1944 roku (w 1939 przedłużono go do 1954 roku)⁹.

Po intensywnych polemikach poprzedzających decyzję co do tego, jaką formę winien mieć bank centralny odrodzonego państwa polskiego, zdecydowano się na wybór formy spółki akcyjnej¹⁰. W ówczesnym świecie, zwłaszcza w krajach zachodnich, banki centralne były zorganizowane jako spółki akcyjne bądź jako banki prywatne.

⁴ Ustawa z dnia 26 września 1922 r. w przedmiocie uzupełnienia art. 1 ustawy z dnia 28 lutego 1919 r. w sprawie nazwy monety polskiej, Dz.U. z 1922 r., nr 83, poz. 740.

⁵ Zob. C. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, Warszawa 2010, s. 18.

⁶ Zob. WOŹNIAK, *Gospodarka Polski 1918–2018*, s. 25

⁷ Ustawa z dnia 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej, Dz.U. 1924, nr 4, poz. 28.

⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego, Dz.U. z 1924 r., nr 8, poz. 75, art. 1 ust. 11 pkt b.

⁹ Zob. C. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 19.

¹⁰ Zob. Z. KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924–1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, Warszawa 1958, s.17.

2. ORGANY I ORGANIZACJA BANKU POLSKIEGO S.A.

Bank Polski S.A. rozpoczął działalność 28 kwietnia 1924 roku. Poza centralą w budynku dawnego rosyjskiego Banku Państwa i oddziałem głównym w Warszawie otworzył on swoje oddziały, których w latach trzydziestych było już ponad pięćdziesiąt¹¹.

Jak zastrzeżono w art. 1 ust. 11 pkt b Ustawy o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej, Bank Polski dokonywał emisji złotego, opierając się na systemie określanym jako dewizowo-złotowy (Gold Exchange Standard – GES). Był to system nawiązujący częściowo do przedwojennego systemu waluty złotej, zalecany przez ówczesne międzynarodowe koła finansowe dla państw niemających dużych rezerw złota¹². Powyższe zobowiązywało do posiadania m.in. od jednej czwartej do jednej trzeciej pokrycia w złocie oraz walutach i dewizach niepodlegających znacznym wahaniom kursowym. Zgodnie z art. 4 statutu kapitał zakładowy, opiewający na kwotę 100 mln zł, rozpisany został na 1 mln akcji po 100 zł, z czego jedynie 1% przypadł Skarbowi Państwa, a reszta trafiła do przedsiębiorców, banków oraz osób prywatnych, a także różnych instytucji¹³.

W art. 1 statutu Banku Polskiego określono cel działalności banku w sposób następujący: „W celu regulowania obiegu pieniężnego i ułatwiania kredytu łączy się na podstawie niniejszego statutu spółka akcyjna pod nazwą «Bank Polski», wyposażona przez Państwo w przywilej emisji biletów bankowych (...)”.

Statut Banku Polskiego wymienia następujące władze banku:

- Walne Zebranie ,
- Rada Banku,
- Prezes Banku,
- Dyrekcja,
- Komisja Rewizyjna.

Walne Zebranie (art. 11-23), w myśl uregulowań statutowych, umożliwiała akcjonariuszom korzystanie z przysługującego im prawa uczestniczenia w sprawach Banku. Walne Zebranie Akcjonariuszy mogło mieć charakter zwyczajny, tj. zwołane przez Radę Banku raz w roku przed końcem pierwszego kwartału i dotyczące kwestii organizacyjnych oraz działalności bieżącej banku, ujętych w art. 12 p. a i p. b, jak i nadzwyczajny, również zwołane przez Radę Banku, ale jego zwołania mógł żądać Prezes, Rada Banku uchwałą własną lub akcjonariusze

¹¹ Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 34.

¹² Konferencja w Genewie w 1922 roku, na której państwa uczestniczące w niej (w tym Polska) przyjęły specjalne rezolucje dotyczące przyszłego ustroju monetarnego. Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 20.

¹³ Por. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 20.

reprezentujący 1/4 kapitału zakładowego. Ogłoszenie o zwołaniu Walnego Zebrania Akcjonariuszy, zgodnie z art. 15 statutu, zamieszczano w Monitorze Polskim co najmniej trzy tygodnie przed planowanym terminem.

Enumeratywnie wskazano w art. 12, co należy do kompetencji Walnego Zebrania, a mianowicie:

- zatwierdzanie sprawozdań roboczych, bilansu, rachunku zysków i strat oraz projektowanego podziału zysków,
- wybory członków Rady Banku i Komisji Rewizyjnej, ich zastępców oraz ustalanie dla nich wynagrodzenia,
- rozpatrywanie wszelkich spraw wniesionych przez Radę Banku,
- powiększanie kapitału zakładowego,
- wprowadzanie innych zmian w statucie,
- podejmowanie uchwał dotyczących likwidacji Banku.

Uchwała dotycząca powiększenia kapitału zakładowego wymagała zatwierdzenia przez Ministra Skarbu, a uchwała dotycząca innych zmian statutu oraz likwidacji Banku w czasie trwania przywileju emisyjnego wymagała zatwierdzenia przez władze ustawodawcze. Walnemu Zebraniu przewodniczył Prezes Banku, a w razie nieobecności – zastępca Prezesa.

Najważniejszym organem statutowym była Rada Banku¹⁴, gdyż to ona, zgodnie z art. 24, nadawała ogólny kierunek działalności Banku, nadzorowała czynności organów wykonawczych i była uprawniona do rozstrzygnięcia wszystkich spraw, które nie były zastrzeżone na rzecz Walnego Zebrania. W jej skład wchodził Prezes i Wiceprezes Banku oraz 12 członków i 3 zastępców, mianowanych na trzy lata przez Walne Zebranie Akcjonariuszy, przy czym każdego roku rotacyjnie czterech członków i jeden zastępca ustępowało ze stanowiska, a Walne Zebranie Akcjonariuszy na ich miejsce wskazywało nowe osoby¹⁵. Każdy członek Rady z wyboru, przez czas pełnienia funkcji, zobowiązany był do posiadania w depozycie Banku co najmniej 100 akcji zapisanych na jego nazwisko. Ministrowi Skarbu przysługiwało prawo zgłoszenia sprzeciwu przeciwko wyborowi któregośkolwiek z członków Rady lub zastępców w ciągu trzech dni od dokonania wyboru. Do obowiązków Rady należały w szczególności:

- wybór Naczelnego Dyrektora oraz innych członków Dyrekcji (to Rada określała ich liczbę) i przedstawienie ich do zatwierdzenia Ministrowi Skarbu,

¹⁴ Przepisy określające zasady funkcjonowania Rady Banku przyjęto 10 maja 1924 roku. Zob. A. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, Warszawa 2006, s. 31; LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 22-23.

¹⁵ Zob. A. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 31.

- wydawanie przepisów o prawach i obowiązkach Dyrekcji oraz określanie norm jej wynagrodzenia,
- mianowanie członków komitetów dyskontowych,
- zatwierdzanie budżetu wydatków Banku, zestawionego przez Dyrekcję,
- ustalanie wysokości stopy dyskontowej oraz stawek procentowych i prowizyjnych Banku,
- decydowanie o nabywaniu i zbywaniu nieruchomości,
- składanie sprawozdań rocznych Walnemu Zebraniu do zatwierdzenia.

Ponadto Rada Banku powoływała na trzyletnią kadencję, w myśl art. 62, członków Komitetów Dyskontowych, których zadaniem była ocena i rozstrzygnięcie większością głosów przyjęcia weksli i innych wartości. Członkowie komitetów, którym przewodniczyli kierownicy oddziałów Banku, zobowiązani zostali do zachowania w „najściślejszej tajemnicy” wiadomości, które uzyskali na narađach Komitetów, a także do postępowania w sposób sumienny i bezstronny.

Prezesa Banku Polskiego, a także Wiceprezesa Banku, mianował Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Rady Ministrów na pięcioletnią kadencję, z możliwością ponownego mianowania tej samej osoby na kolejną kadencję. Osoba piastująca to stanowisko musiała mieć pełną zdolność do czynności prawnych, cieszyć się pełnią praw obywatelskich, a wobec jej majątku nie mogło być wdrożone postępowanie upadłościowe. Funkcji Prezesa nie można było łączyć z funkcją posła, senatora ani też z żadną inną funkcją (w tym w organach kierowniczych lub nadzorczych) w państwowym, komunalnym lub prywatnym urzędzie (przedsiębiorstwie), ani też być jego współnikiem firmowym lub komandytowym. Objęcie funkcji było poprzedzone uroczystym ślubowaniem, składanym na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej, w którego treści zobowiązywano się do „sprawowania obowiązków zgodnie z zadaniami i statutem Banku oraz wszelkimi siłami dążenia do wypełnienia przez Bank jego zadań publicznych”. Do kompetencji Prezesa należał zwierzchni nadzór nad całą działalnością Banku. Przewodniczył on Radzie Banku i czuwał nad wykonaniem jej uchwał. To właśnie Prezes w imieniu Rady podpisywał nominacje członków Dyrekcji oraz wyższych urzędników Banku. Mógł on brać udział w posiedzeniach Dyrekcji Banku z głosem doradczym oraz miał prawo do żądania od władz banku wszelkich wyjaśnień.

Do wymienionej wyżej Dyrekcji Banku¹⁶, w myśl art. 42-44 statutu, należało bieżące zarządzanie Bankiem poprzez nadzór nad działalnością poszczególnych wydziałów, tj. prawnego, administracyjnego, personalnego, kredytowego, walutowego, centralnej księgowości, skarbcza emisyjnego oraz sekretariatu. Podobnie jak w przypadku pozostałych władz Banku, również funkcji dyrektora nie można

¹⁶ Art. 42-44 statutu Banku regulowały działania Dyrekcji Banku.

było łączyć z godnością senatora czy posła, ani też z jakąkolwiek inną płatną funkcją poza Bankiem¹⁷. Dyrekcja składała się z Naczelnego Dyrektora i Dyrektorów, a statut określał ją jako organ „wykonawczy i administracyjny”. Dyrekcja przede wszystkim uchwałała wnioski przedkładane Radzie, a także zajmowała się sprawami przekazanymi przez Prezesa lub Radę Banku. Uchwały podejmowane przez Dyrekcję zapadały prostą¹⁸ (zwykłą) większością głosów. Ponadto w jej gestii leżały sprawy personalne (wynagrodzenia i awanse, zatrudnianie i zwalnianie pracowników)¹⁹.

Walne Zebranie wybierało ze swojego grona pięciu członków stanowiących skład Komisji Rewizyjnej. Z tego składu Komisja wyłaniała przewodniczącego. Komisja ta w pierwszym kwartale roku rozpatrywała bilans Banku i składała sprawozdanie Walnemu Zebraniu. Ponadto mogła dokonywać rewizji poszczególnych czynności Banku w dowolnym momencie, po uprzednim porozumieniu z Prezesem. Miała ona prawo żądać od Dyrekcji i od Rady Banku wszelkich wyjaśnień oraz udostępnienia potrzebnych ksiąg i dowodów Banku.

3. RELACJE Z WŁADZĄ WYKONAWCZĄ, ZADANIA I CEL BANKU

W przypadku tej instytucji po raz pierwszy wyraźnie pojawiła się kwestia relacji między rządem a Bankiem. A. Mikos podkreśla, że Bank Polski S.A. miał „charakter spółki akcyjnej zachowującej daleko idącą niezależność od rządu i Skarbu”²⁰. Autorka wskazuje, że przesądziły o tym cztery kwestie:

- według uznania międzynarodowych sfer finansowych, centralny Bank Emisyjny powinien być spółką akcyjną, co miało ułatwiać wzajemne stosunki finansowe,
- zagraniczne koła finansowe negatywnie oceniały działania kolejnych rządów w sferze polityki skarbowej i pieniężnej, upatrując w nich przyczyny hiperinflacji; uważano, że przy niestabilnych rządach Bank Centralny powinien być czynnikiem stabilizującym – w tym przypadku tylko forma spółki akcyjnej i niezależność od rządu dawały gwarancję większej stabilności,
- powołanie Banku Polskiego wymagało kapitału opartego na krajowych zasobach złota i dewiz, gdyż zdawano sobie sprawę z braku zaufania do kapitału zagranicznego,

¹⁷ Zob. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 33.

¹⁸ Takiego określenia używa statut w art. 44.

¹⁹ Zob. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 33.

²⁰ Zob. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 27.

- ta forma organizacji Banku, tj. spółka akcyjna, dawała szansę na to, że społeczeństwo nabierze zaufania do polityki pieniężnej prowadzonej przez Bank Polski oraz do emitowanej przez niego waluty²¹.

Nawet jeśli wyżej wymienione argumenty przesądziły o wyborze takiej właśnie formy organizacyjnej Banku, to już przepisy dotyczące jego organizacji, funkcjonowania i relacji z władzą pozwalają kwestionować jego faktyczną niezależność, podobnie jak praktyka jego działania, zwłaszcza w latach trzydziestych. Jak już wspomniano wyżej, zgodnie ze statutem Banku Polskiego (art. 35-41) Prezesa powoływał Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów. Poza standardowymi działaniami nadzorczymi i kierowniczymi Prezesowi przysługiwało prawo zawieszenia uchwał Rady Banku oraz Dyrekcji, jeśli w jego opinii były one sprzeczne z interesami państwa lub statutem Banku albo też naruszały prawo. W takiej sytuacji głos rozstrzygający w przypadku uchwał Dyrekcji należał do Rady, a w przypadku Rady Banku – do Ministra Skarbu, któremu ponadto Prezes składał comiesięczny raport z działalności Banku. Pewną stabilność zajmowanego stanowiska Prezesowi gwarantowały przepisy art. 37 statutu, określające, w jakich okolicznościach może zostać usunięty ze stanowiska (niewypełnianie obowiązków lub utrata zdolności do ich wypełniania), a mianowicie fakt, że taka decyzja musiała być poprzedzona orzeczeniem komisji składającej się z przedstawicieli Ministra Skarbu, Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Tak więc rząd, w osobie Ministra Skarbu, mógł bezpośrednio ingerować w działalność organów Banku Polskiego S.A., choć miał on formę spółki akcyjnej, a Skarb Państwa posiadał jedynie 1% akcji. Ponadto Ustawa o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej *expressis verbis* mówiła o tym, że powołany do życia Bank Emisyjny – jako bank akcyjny z udziałem państwa – podlegać będzie nadzorowi państwowemu, z mianowaniem Prezesa Banku i zatwierdzeniem kierowników (art. 1 ust. 11 pkt b). Podobnie jak w przypadku Prezesa, również w odniesieniu do Rady Banku, Minister Skarbu miał uprawnienie do zatwierdzania członków Dyrekcji Banku wybieranych przez Radę. Ponadto dla „utrzymania łączności z Bankiem” wskazywał komisarza, który miał prawo uczestniczyć w posiedzeniach Rady i Dyrekcji z głosem doradczym, a także mógł żądać wyjaśnień od władz Banku²².

Statut Banku Polskiego w art. 1 wskazywał, że powołuje się go w „celu uregulowania obiegu pieniężnego i ułatwienia kredytu” oraz że wyposaża się go w przywilej emisji biletów płatniczych. Ustawa o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej wskazywała, że dla naprawy Skarbu Państwa i przeprowadzenia reformy walutowej powołuje się do życia Bank Emisyjny, na mocy specjalnego

²¹ Zob. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 27.

²² Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 23.

statutu jako bank akcyjny. Tak więc w obu tych aktach nie dokonano szczegółowego opisu celów i zadań Banku. Brak jest zapisu, który nakładałby na Bank odpowiedzialność za wartość polskiego pieniądza (złotego)²³ lub który mówiłby o tym, że wymiana złotego musi odbywać się po stałym kursie²⁴. Niezależnie od wyżej wymienionych przepisów, wielu autorów²⁵ podkreśla, że zarówno dla twórców statutu, jak i dla władz Banku oczywiste było, że najważniejszym zadaniem jest utrzymanie stabilności złotego, którą utożsamiano przede wszystkim ze stałą wartością wymienną na waluty obce według oficjalnego kursu. A stabilność ta miała dwojakie zabezpieczenie, tj. przez nadanie Bankowi daleko idącej autonomii w relacjach z rządem (którą gwarantować miał status spółki akcyjnej) oraz przez przyjęte reguły polityki emisyjnej²⁶. Ponadto w publikacjach pojawiają się twierdzenia, że utrzymanie stabilności polskiej waluty jest głównym celem Banku, który jako „ostoją ładu pieniężnego ma w szczególności dbać o stabilność nowego pieniądza – złotego. Cel ten wskazuje się jako najważniejszy, zaś wszystkie pozostałe działania mają mu być podporządkowane”²⁷. Powyższe twierdzenia, zdaniem autora niniejszego artykułu, nie znajdują uzasadnienia w treści najważniejszych aktów prawnych (mimo uzupełnienia statutu Banku w 1927 roku o wyrażenie „stałość pieniądza”), zasadniczych dla funkcjonowania Banku Polskiego, ani też w praktyce jego działalności. Niewątpliwym faktem jest, że jeśli jakiś cel ma być zasadniczy czy nadrzędny nad innymi celami, to nie może być dorozumiany, lecz musi być wymieniony *expressis verbis* w aktach prawnych jako taki (nadrzędny), a z tym nie mamy do czynienia w przypadku Banku Polskiego.

Niemniej Bankowi Polskiemu wprost przypisano (art. 46) wyłączne prawo emisyjne określane jako „przywilej wypuszczania biletów bankowych, będących prawnym środkiem płatniczym i posiadających nieograniczoną moc umarzania zobowiązań przez zapłatę”. Ponadto Bank był zobligowany do wymiany wypuszczonych biletów, na każde żądanie i w nieograniczonych ilościach, na monety złote. Tak więc wśród czynności Banku Polskiego emisję złotego można uznać za czynność podstawową. Rozmiary emisji określały władze Banku – Rada Banku za zgodą Ministra Skarbu. Ustalenia natomiast dotyczące wycofania z obiegu

²³ Wartość złotego w złocie określało Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r., Dz.U. 1924, nr 7, poz. 65.

²⁴ Pośrednio wynikało to z zasad wymiany złotego na złoto (choć w pierwszych latach jej nie zrealizowano). Por. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 20.

²⁵ W tym wcześniej cytowane w niniejszym artykule A. Mikos i C. Leszczyńska.

²⁶ Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 20. Por. Z. LANDAU, *Rząd a Bank Polski w latach 1924–1939*, „Materiały i studia” (1992), nr 28, s. 1-26; Z. KRZYŹKIEWICZ, *Tradycja i ewolucja polskiej bankowości*, [w:] *Współczesny bank*, red. W. Jaworski, Warszawa 1999, s. 29.

²⁷ MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 35.

„poszczególnych odcinków lub też wszystkich kategorii biletów bankowych” podejmował Minister Skarbu w porozumieniu z Radą Banku. W myśl art. 51 statutu Banku, obieg biletów bankowych musiał być pokryty co najmniej w 30% zapasem złota w monetach lub sztabach, zapasem walut niepodlegających znacznym wahaniom kursowym lub też w tych walutach zapasem dewiz, czeków oraz pozostałości rachunkowych, płatnych w instytucjach bankowych o niewątpliwej zdolności płatniczej. Oprócz wymienialnego na złoto złotego ówczesny polski system monetarny obejmował monety srebrne, bite przez mennice na rachunek Ministerstwa Skarbu oraz bilety zdawkowe. Rozmiar emisji w przypadku monet srebrnych określało Ministerstwo Skarbu, biletów zdawkowych natomiast – władza ustawodawcza. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 1924 r. o zmianie ustroju pieniężnego²⁸ upoważniło Ministra Skarbu (§ 6 i § 7) do emisji biletów zdawkowych na sumę nie wyższą niż 150 mln złotych w odcinkach, do wysokości dwóch złotych. Stanowiły one prawny środek płatniczy, mający moc umarzania zobowiązań do wysokości dziesięciu złotych, a wyłączną odpowiedzialność za ich emisję ponosił Skarb Państwa. Tak więc również „wyłączność” przywileju emisyjnego miała szczególny charakter, gdyż poza Bankiem, na mocy prawa, uczestniczył w niej Minister Skarbu.

Poza działalnością emisyjną, w myśl art. 55, do zadań Banku należało:

- dyskont weksli, warrantów, papierów wylosowanych i kuponów (art. 58-62),
- udzielanie pożyczek zabezpieczonych wartościami wyszczególnionymi (art. 63, tj. srebrem, złotem, papierami wartościowymi, weksłami i dewizami),
- kupno oraz sprzedaż złota i srebra,
- kupno oraz sprzedaż walut obcych i dewiz, utrzymywanie za granicą rachunków oraz korzystanie z kredytów potrzebnych do wykonywania tych czynności,
- przyjmowanie wkładów (art. 69) i otwieranie rachunków przekazowych,
- sprzedaż przekazów i wypłat na własne oddziały,
- inkasowanie weksli i innych dowodów,
- przyjmowanie depozytów na przechowanie i do administracji (art. 71-72),
- załatwianie wszelkich zleceń komisowych z dziedziny bankowej.

Wyraźnie zabroniono Bankowi nabywania na własny rachunek akcji i udziałów. Wyjątek stanowiły akcje i udziały przedsiębiorstw przygotowujących bilety bankowe i inne papiery dla Banku. Nieruchomości Bank mógł nabywać tylko wtedy, gdy miały służyć jako pomieszczenia dla prowadzenia jego działalności

²⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 1924 r. o zmianie ustroju pieniężnego, Dz.U. nr 34, poz. 350 i 351.

lub dla jego pracowników. Mógł natomiast nabywać na własność nieruchomości i przejmować wierzytelności hipoteczne oraz inne prawa rzeczowe, w drodze cesji, licytacji lub egzekucji, tylko na pokrycie i zabezpieczenie swoich należności niezapłaconych w terminie. Musiał jednak zbyć je w ciągu roku od daty nabycia. Zobowiązano Bank do przyjmowania bezpłatnie, na żądanie Ministra Skarbu, wpłat na rachunek Skarbu Państwa i dokonywania, także bezpłatnie, wszelkich wypłat z tego rachunku. Z operacji dokonywanych przez Bank na rachunku Skarbu Państwa nie mogło wynikać saldo go obciążające. Statut w art. 69 wymagał zgody Ministra Skarbu na przyjmowanie wkładów procentowych przez Bank. Możliwość pożyczania (udzielania kredytu) na rzecz Skarbu Państwa ograniczono do kwoty 50 mln zł, która nie podlegała oprocentowaniu. Z kredytów udzielanych przez Bank mogły ponadto korzystać inne banki, a także przedsiębiorstwa o najlepszej sytuacji finansowej. Taka sytuacja prowadziła do faktycznej konkurencji pomiędzy bankiem emisyjnym a bankami prywatnymi, co w konsekwencji oceniono jako szkodliwe dla rozwoju bankowości prywatnej²⁹. Rozwiązanie takie miało zasadniczo dwie przyczyny. Z jednej strony był to cel, jaki stawiał sobie premier Grabski – obniżenie cen kredytu, a tym samym zwiększenie jego dostępności. Z drugiej strony były oczekiwania podmiotów gospodarczych na zaspokojenie potrzeb kredytowych³⁰. Stopy procentowe dyskontowa i lombardowa były niższe niż stopy bankowe. Banki prywatne, zawyżające swoje stopy procentowe, mogły podlegać restrykcyjnej polityce ze strony banku emisyjnego, polegającej np. na odmowie dostępu do kredytu redyskontowego. Aby wyłączyć lichwiarskie działania banków, Minister Skarbu określił maksymalny poziom stopy procentowej na 24% w 1924 roku, a w kolejnych latach stopa ta była obniżana³¹.

Przepisy art. 79 statutu przewidywały możliwość likwidacji Banku mocą uchwały Walnego Zgromadzenia, powziętą kwalifikowaną większością 2/3 głosów, na specjalnym posiedzeniu, którego przedmiotem była likwidacja Banku, wyszczególniona w porządku obrad. Posiedzenie to musiało być zwołane co najmniej cztery tygodnie przed planowanym terminem. Niemniej uchwała o likwidacji, powzięta w trakcie posiadania przez Bank przywileju emisyjnego, wymagała zatwierdzenia przez władze ustawodawcze. Ponadto Skarbowi Państwa przysługiwało prawo przejścia Banku (na mocy odrębnej ustawy) w całości lub w części, według wartości bilansowej ustalonej przez Ministra Skarbu,

²⁹ Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 25; W. MORAWSKI, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Monografie i Opracowania SGH, Warszawa 1995, s. 124.

³⁰ Por. C. LESZCZYŃSKA, Ł. LISIECKA, *Działania Władysława Grabskiego na rzecz taniego kredytu*, [w:] *Osiemdziesiąta rocznica reform rządu profesora Władysława Grabskiego 1924–2004*, red. T. GŁOWIŃSKI, Wrocław 2004, s. 100–116.

³¹ Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 25.

w sytuacji, gdyby przywilej emisyjny wygasł lub sam Bank został poddany likwidacji (art. 80). Poza przypadkiem przejęcia Banku, jego likwidacja odbywała się zgodnie z przepisami stosowanymi do likwidacji spółek akcyjnych. Majątek i dochód Banku zwolniony był z podatków, poza podatkiem od nieruchomości i podatkiem gruntowym, a także nie podlegał rejestracji sądowej³².

Trwający od połowy 1923 roku kryzys w 1925 pogłębił się na tyle, że rząd, poprzez Fundusz Pomocy Instytucjom Kredytowym, zaangażował się w pomoc dla sektora bankowego. Decyzją Grabskiego udzielono jej tylko największym instytucjom bankowym, tak by nie dopuścić do ich upadku, a przy okazji ograniczyć liczbę drobnych i słabych banków³³. W 1927 roku Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. o planie stabilizacyjnym i zaciągnięciu pożyczki zagranicznej³⁴ przyjęto trzyletni plan stabilizacyjny, którego wprowadzenie poprzedziły pertraktacje z zagranicznymi kręgami finansowymi. Plan przewidywał zaciągnięcie pożyczki w kwocie 62 mln dolarów i 2 mln funtów szterlingów, udzielonej przez międzynarodowe konsorcjum bankowe. Rząd polski zobowiązał się do utrzymania równowagi budżetowej oraz zagwarantowania jej „mocnych i trwałych podstaw”, a budżet na rok 1928/1929 miał przewidywać istotną nadwyżkę. Wszelkie wydatki mogły być dokonywane, o ile równolegle zwiększone będą dochody budżetowe, a w ciągu trzech lat rząd nie będzie zaciągał jakichkolwiek pożyczek długoterminowych. Ponadto miał wycofać z obiegu płatniczego bilety zdawkowe, tak aby wyłącznie bilety Banku Polskiego stanowiły jedyny środek płatniczy. Niezależnie jednak od powyższego rząd zastrzegł sobie prawo emisji monet zdawkowych do kwoty 180 mln zł oraz 140 mln monet srebrnych. Dopiero w tym akcie prawnym wprost użyto sformułowania, że Bank Polski jest „obowiązany dbać o trwałą stabilizację złotego” (cz. II, p. 3). Tak też 28 listopada 1927 roku, obwieszczeniem Ministra Skarbu, ogłoszono jednolity tekst statutu Banku Polskiego³⁵, w którym w art. 1 jako cel wskazuje się utrzymanie stabilności pieniądza, uregulowanie obiegu pieniężnego i kredytu. Przewidywano zniesienie ograniczeń w obrocie dewizowym, a kapitał zakładowy Banku podniesiono do 150 mln zł.

³² Spory między Bankiem Polskim a Rządem Rzeczypospolitej rozstrzygała Komisja Rozjemcza, której przewodniczył Prezes Sądu Najwyższego, a w jej skład wchodziłi jeszcze dwaj przedstawiciele Rządu i dwaj mianowani przez Radę Banku. Rozstrzygnięcia komisji były ostateczne i wyłączały wszelkie dalsze kroki prawne.

³³ Zob. Z. LANDAU, *Bankowość prywatna w drugiej Rzeczypospolitej*, „Gazeta Bankowa” (27.06-03.07.2000), nr 26, s. 16.

³⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. o planie stabilizacyjnym i zaciągnięciu pożyczki zagranicznej, Dz.U., nr 88, poz. 789.

³⁵ Obwieszczenie Ministra Skarbu z dnia 28 listopada 1927 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu statutu Banku Polskiego, Dz.U., nr 113, poz. 966.

Niemniej jednak w ujednoliconym statucie nie zmieniono nadrzędnej roli Ministra Skarbu, a wyraźnym *novum* była instytucja Doradcy, u którego rząd powinien zasięgać opinii, np. w kwestiach pożyczkowych. Bez jego zgody nie można było korzystać z rezerwy skarbowej, zdeponowanej w Banku Polskim przez rząd w kwocie 75 mln zł, ani jej pomniejszyć czy znieść – do tych ostatnich działań wymagano dodatkowo zgody Banku Polskiego. Wspomniany Doradca, w myśl dodanego art. 26a statutu, był zagranicznym członkiem Rady Banku – przedstawicielem pożyczkodawców. Miał on służyć radą rządowi za pośrednictwem Ministra Skarbu, który był zobowiązany również przekazywać mu wszelkie informacje niezbędne do wykonywania jego obowiązków. W kwartalnych sprawozdaniach adresowanych do Banku Polskiego miał on za zadanie przedstawiać postępy w realizacji planu stabilizacyjnego, który trwał do 1930 roku. Jego kadencja trwała trzy lata, a zapisy odnoszące się do funkcji Doradcy, ujęte w części III Rozporządzenia o planie stabilizacyjnym, miały charakter specjalny. Można uznać to za przejaw ograniczonej autonomii banku. Należy zauważyć, że Bank Polski funkcję emisyjną łączył z funkcją podmiotu stymulującego i rozwijającego gospodarkę narodową, co tym mocniej wiązało go z polityką gospodarczą rządu i wikłało w bieżące problemy, nie pozwalając podejmować działań dalekowzrocznych i długofalowych, których wymaga się od współczesnych banków centralnych. Niepokoje polityczne początku II Rzeczypospolitej nie omijały również działalności Banku Polskiego SA, a źródłem konfliktu były próby uzależnienia Banku od polityki rządu. Jak podaje Z. Landau, w 1929 roku, po tym, jak Bank Polski, wbrew stanowisku rządu, podniósł stopę procentową, wiceprezes Banku został wezwany do premiera, gdzie z „naciskiem zaznaczono, że w przyszłości takie ignorowanie woli rządu nie powinno się powtórzyć”³⁶. Również Marszałek Józef Piłsudski, był zwolennikiem podporządkowania banku centralnego rządowi. Gdy w 1929 roku dobiegła końca kadencja prezesa S. Karpińskiego, władze mogły wskazać na jego następcę osobę z sanacyjnego obozu politycznego. Aby dodatkowo uzależnić nowo powołanego Prezesa od Ministerstwa Skarbu, wybrano człowieka, który nie miał doświadczenia w bankowości, a tym samym dawał gwarancję kierowania się wytycznymi płynącymi z ministerstwa. Tak też Prezesem został dotychczasowy poseł RP w Waszyngtonie, W. Wróblewski, a w 1932 roku wiceprezesem został brat Marszałka, Jan Piłsudski, który również nie znał się na bankowości³⁷. Zależność Banku Polskiego wobec rządu stopniowo wzrastała, zwłaszcza od momentu, gdy w 1935 roku Ministrem Skarbu i wicepremierem został Eugeniusz Kwiatkowski. Mianował on Prezesem Banku

³⁶ Cytuję za: Z. LANDAU, *Banki centralne drugiej Rzeczypospolitej*, „Gazeta Bankowa” (13-19.06.2000), nr 24, s. 15.

³⁷ Zob. LANDAU, *Banki centralne drugiej Rzeczypospolitej*, s. 17.

W. Brykę, a następnie poważnie ograniczył samodzielność Banku w zakresie polityki pieniężnej i stosunków z zagranicą. Niektórzy, jak Ferdynand Zweig, określali Bank Polski z tego okresu jako „podporządkowany instrument ministerstwa”³⁸. Niewątpliwie Bankowi Polskiemu przyszło też działać w warunkach całkowicie niestandardowych, w czasie całego dwudziestolecia międzywojennego, zakończonego wybuchem II wojny światowej. Dzień po wybuchu wojny, 2 września 1939 roku, dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej dokonano takich zmian w statucie Banku Polskiego, by mógł on udzielać zwiększonych kredytów rządowi, a Radzie Banku przekazano uprawnienia Walnego Zebrania Akcjonariuszy. Ponadto mandaty członków Rady zostały przedłużone do następnego Walnego Zebrania, które planowano na 31 grudnia 1941 roku. Tego samego dnia odbyło się również Walne Zebranie zatwierdzające zmiany w statucie na czas wojny³⁹. W samym Banku podjęto działania mające na celu zabezpieczenie rezerw złota, dewiz, biletów złotych, a także dokumentów. Po ich dokonaniu wydano polecenie ewakuacyjne 5 września 1939 roku, po którym władze Banku Polskiego udały się przez Rumunię do Paryża (gdzie dotarły 19 września), a następnie do Londynu w lipcu 1940 roku. Działalność Banku Polskiego na uchodźstwie koncentrowała się na finansowaniu wydatków rządu Rzeczypospolitej w Londynie, czynnościach administracyjnych oraz zarządzaniu depozytami w bankach zagranicznych. Cały czas przygotowywano się do wznowienia działalności po powrocie do kraju, m.in. wydrukowano nowe bilety, które zamierzano wprowadzić do obiegu po wojnie. Przedstawiciele Banku Polskiego uczestniczyli także w konferencjach finansowych, m.in. w słynnej konferencji w Bretton Woods⁴⁰. W związku z tym, że w pierwszych dniach wojny zakładano, iż po ustabilizowaniu się frontu Bank Polski wznowi działalność gdzieś na wschodzie kraju, np. w Lublinie, podczas ewakuacji zabezpieczono również matryce do druku banknotów oraz zapas banknotów. Dziś jest to oceniane jako przesadna gorliwość, gdyż wykluczyła nie tylko możliwość wznowienia działalności Banku Polskiego, ale także spowodowała zablokowanie kont i zamrożenie rezerw bankowych innych banków, tak państwowych, jak i prywatnych. To z kolei groziło rozpadem życia gospodarczego i pauperyzacją ludności. W myśl obowiązującego wówczas prawa międzynarodowego, państwo okupacyjne nie powinno wprowadzać na okupowanych terenach swego systemu walutowego, a powinno, o ile to

³⁸ LANDAU, *Banki centralne drugiej Rzeczypospolitej*, s. 18.

³⁹ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 2 września 1939 r. o zatwierdzeniu zmian statutu Banku Polskiego, Dz.U., nr 87, poz. 550.

⁴⁰ Zob. MIKOS, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, s. 38-39. Zob. również: LESZCZYŃSKA, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, s. 34; A. JEZERSKI, C. LESZCZYŃSKA, *Bank Polski SA 1924-1951*, Warszawa 1994, s. 126-166 (szczegółowy opis ewakuacji i okres londyński).

możliwe, utrzymać system miejscowy, tożsamy z obowiązującym na tych terenach. Jednak w przypadku Generalnej Guberni nie uszanowano tego nakazu⁴¹.

WNIOSKI

Bank Polski S.A., jako bank centralny odrodzonego państwa polskiego, był jedną z jego statutowych instytucji, zorganizowaną na miarę czasów, nie tylko w wymiarze globalnych relacji finansowych, ale przede wszystkim w politycznej rzeczywistości o krajowym za. Jego organy i ich kompetencje zostały precyzyjnie ujęte w ustawie, co zawsze, ze względu na hierarchię aktu, gwarantuje znaczną stabilność funkcjonowania. Postawione przed nim cele i przypisane im instrumenty mogły w ówczesnej burzliwej sytuacji służyć rozwojowi gospodarstwu Polski i stabilności jej waluty. Należy podkreślić, że nie jest możliwe, zdaniem autora, by współczesne standardy w zakresie niezależności banku centralnego przełożyć na ówczesną rzeczywistość i dokonać jej oceny. Niezależność banku centralnego przed II wojną światową nie była postulatem czy też wymaganym standardem dla jego funkcjonowania i spełniania przypisanych mu zadań. Niezależnie od tego można stwierdzić, że Bank miał pewien stopień niezależności w obszarze swojej działalności i niewątpliwie w sprzyjających politycznie okolicznościach mógłby ją rozwijać bądź umacniać. Tragiczne okoliczności wojny, kończące faktyczną działalność Banku, nie wpływają na doniosłość jego powstania i funkcjonowania w odrodzonym państwie, wpisując go jeszcze wyraźniej w poczet instytucji, które udało mu się stworzyć i rozwinąć.

BIBLIOGRAFIA

- BABICZ Dominika, *Historia bankowości centralnej w Polsce w latach 1828–1945*, Łódź 2009 (PDF; Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego).
- JAWORSKI Władysław (red.), *Współczesny bank*, Warszawa 1999.
- JEZIERSKI Andrzej, LESZCZYŃSKA Cecylia, *Bank Polski SA 1924–1951*, Warszawa 1994.
- KARPIŃSKI Stanisław, *Pamiętnik dziesięciolecia 1915–1924*, Warszawa 1931.
- KARPIŃSKI Zygmunt, *Bank Polski 1924–1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, Warszawa 1958.

⁴¹ Zob. W. MORAWSKI, *Bank Emisyjny 1940–1945*, „Gazeta Bankowa” (9.02.2009), nr 6, s. 50-51.

- KRZYŹKIEWICZ Zbigniew, *Tradycja i ewolucja polskiej bankowości*, [w:] *Współczesny bank*, red. W. Jaworski, Warszawa 1999, s. 25-50.
- KALIŃSKI Janusz, NONIEWICZ Czesław, *Historia Gospodarcza Polski XIX i XX wieku*, Białystok 2015.
- LANDAU Zbigniew, *Banki centralne drugiej Rzeczypospolitej*, „Gazeta Bankowa” (13-19.06.2000), nr 24, s. 15-18.
- LANDAU Zbigniew, *Bankowość prywatna w drugiej Rzeczypospolitej*, „Gazeta Bankowa” (27.06-03.07.2000), s. 15-18.
- LANDAU Zbigniew, *Rząd a Bank Polski w latach 1924–1939*, „Materiały i studia” (1992), s. 1-26.
- LESZCZYŃSKA Cecylia, LISIECKA Łucja, *Działania Władysława Grabskiego na rzecz taniego kredytu*, [w:] *Osiemdziesiąta rocznica reform rządu profesora Władysława Grabskiego 1924-2004*, red. T. Głowiński, Wrocław 2004, s. 100-116.
- LESZCZYŃSKA Cecylia, *Zarys historii Polskiej bankowości centralnej*, Warszawa 2010.
- MIKOS Agnieszka, *Ustrojowa pozycja banku centralnego w Polsce*, Warszawa 2006.
- MORAWSKI Wojciech, *Bankowość prywatna w II Rzeczypospolitej*, Monografie i Opracowania SGH, Warszawa 1995.
- MORAWSKI Wojciech, *Bank Emisyjny 1940–1945*, „Gazeta Bankowa” (9.02.2009), nr 6, s. 50-53.
- TAYLOR Edward, *Inflacja polska*, Poznań 1926.
- WOŹNIAK Michał, *Gospodarka Polski 1918–2018. W kierunku zintegrowanego rozwoju*, Warszawa 2019.

ZADANIA I FUNKCJE BANKU POLSKIEGO S.A. W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

Streszczenie

Artykuł jest próbą omówienia regulacji ustawowych dotyczących zadań i funkcji Banku Polskiego S.A. określonych w przepisach prawa. Największy nacisk położono na zaprezentowanie regulacji w ich pierwotnym brzmieniu, obowiązującym na początku działalności banku. W artykule ukazano sytuację historyczną i polityczną, ponieważ miała ona istotne, a nawet kluczowe znaczenie dla sposobu, w jaki ukształtowano Bank Polski S.A., przypisanej mu pozycji w systemie odrodzonego państwa polskiego oraz wybranej dla niego formy organizacyjnej. Szczególną uwagę poświęcono opisowi powoływania i funkcjonowania organów banku oraz ich relacji z rządem. W ostatniej części odniesiono się do wydarzeń kończących dwudziestolecie międzywojenne i ich wpływu na funkcjonowanie banku centralnego II RP. Autor stara się także odpowiedzieć na pytanie, czy przy ówczesnych warunkach politycznych i wybranej formie organizacyjnej banku centralnego był on niezależny.

Słowa kluczowe: bank centralny; skarby państwa; finanse publiczne; polityka pieniężna; niezależność banku centralnego